

ємництва Дніпропетровської облдержадміністрації Науково-технологічний парк. — Дніпропетровськ, 2006. — 14 с.

5. Підприємець — 2006. Бізнес на Дніпропетровщині: стан, проблеми, умови розвитку. Аналітичний звіт. — Управління з питань підприємництва Дніпропетровської облдержадміністрації. — 56 с. Науково-технологічний парк. — Дніпропетровськ, 2006.

6. Діяльність малих підприємств. Статистичний збірник. — Державний комітет статистики. — К., 2006. — 255 с.

Стаття надійшла до редакції 04.03.2008.

УДК 331.5:377

М. А. Костенко, аспірант,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ПРОФЕСІЙНЕ НАВЧАННЯ БЕЗРОБІТНИХ: РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ У СТОЛИЧНОМУ РЕГІОНІ

В статті наведено основні результати опитування безробітних м. Києва та Київської області, які пройшли професійне навчання за направленням центрів зайнятості. Наголошується на важливості мотиваційної складової системи професійного навчання безробітних, з'ясування проблем і побажань безробітних.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: професійне навчання безробітних, мотивація, професійна орієнтація, анкетування, дохід.

Професійне навчання безробітних є одним з активних заходів державної служби зайнятості на ринку праці. Цей напрям роботи центрів зайнятості сприяє підвищенню конкурентоспроможності безробітних, формує та відновлює їхній трудовий потенціал. У наявній статистичній інформації щодо первинної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації шукачів роботи немає даних стосовно їхньої мотивації до проходження навчання та пов'язаних з ним проблем.

Провідною установою, яка займається питаннями профорієнтації та професійного навчання безробітних в Україні, є науково-дослідна лабораторія ІПКДСЗУ. На базі цієї лабораторії у 2006

році було проведено Всеукраїнську науково-практичну конференцію «Актуальні проблеми професійної орієнтації та професійного навчання безробітних», до збірника матеріалів якої було включено 45 доповідей. У них розглядаються питання профорієнтації населення, проблеми профнавчання дорослих громадян та психолого-педагогічні аспекти надання допомоги безробітним. Разом з тим, недостатньо уваги приділено питанням мотивації безробітних до проходження професійного навчання.

У 2003 році фахівцями НДІ праці і зайнятості населення Міністерства праці та соціальної політики України і НАН України було проведено дослідження мотивації безробітних до проходження профнавчання, але не було отримано даних щодо величини доходів безробітних перед навчанням і їхніх матеріальних очікувань після профнавчання та працевлаштування [1].

Метою цієї статті є висвітлення результатів проведеного навесні 2007 р. соціологічного дослідження у формі анкетування безробітних м. Києва та Київської області, які закінчили професійне навчання за направленням державної служби зайнятості. Ми зосередимось, в основному, на аналізі результатів, пов'язаних з очікуваннями безробітних та проблемами профнавчання.

Соціологічне дослідження системи професійного навчання безробітних здійснювалося в рамках теми «Розвиток відносин у сфері праці та соціально-трудова інфраструктури», яка включена до плану кафедри управління персоналом та економіки праці ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». Анкетування задовольняло вимоги репрезентативності та проводилось у 11 центрах зайнятості (21,4 % центрів зайнятості столичної області та 50 % РЦЗ м. Києва): Білоцерківський МРЦЗ, Броварський МРЦЗ, Макаріївський РЦЗ, Переяслав-Хмельницький МРЦЗ, Рокитнянський РЦЗ, Фастівський МРЦЗ (область); Дарницький РЦЗ, Деснянський РЦЗ, Оболонський РЦЗ, Солом'янський РЦЗ, Шевченківський РЦЗ (Київ). По закінченню терміну дослідження всього було отримано 277 анкет-відповідей: 123 шт. (м. Київ) і 154 шт. (Київська область).

Для забезпечення високих показників працевлаштування безробітних, ефективного професійного навчання центрами зайнятості надаються послуги профорієнтації. За допомогою анкетування ми встановили, яке місце серед інших джерел знань про професію навчання та навчальні курси займали послуги професійної орієнтації (табл. 1).

Таблиця 1

**ДЖЕРЕЛА ЗНАЬ БЕЗРОБІТНИХ ПРО ПРОФЕСІЮ НАВЧАННЯ
(ЗАПИТАННЯ № 8)**

Назвіть одне чи кілька джерел Ваших знань про професію, вже після її вибору (перед початком навчання):	Київ, відповідей	Київська область, відповідей	Київ, %	Київська область, %
а) попередній власний досвід (робота)	62	44	52,1	28,8
б) досвід рідних, знайомих	28	56	23,5	36,6
в) завдяки пресі, телебаченню, книгам	12	21	10,1	13,7
г) Інтернет	5	4	4,2	2,6
д) професійна орієнтація в центрі зайнятості (консультації, семінари, профвідбір тощо)	30	49	25,2	32,0
е) інша відповідь	4	1	3,4	0,7
Всього, варіантів відповідей	141	175	X	X
Осіб, дали відповідь на питання	119	153	100	100

Профорієнтацію як джерело знань про професію навчання відзначили 25,2 % безробітних-респондентів м. Києва та 32,0 % безробітних-респондентів Київської області. На підставі цих даних припускаємо, що профорієнтаційна робота в області трохи краще поставлена, ніж у місті Києві та прогнозуємо у 2007 році в Київській області дещо вищий відсоток працевлаштування безробітних після професійного навчання, порівняно зі столицею.

Також нами був встановлений середній вік безробітних, які взяли участь в анкетуванні: 39,5 років у м. Києві та 29,3 років в області. Вказали вік і стать: 35 чоловіків, 87 жінок (м. Київ); 30 чоловіків і 121 жінка (Київська обл.), а це підтверджує те, що у нас більше направляється на профнавчання жінок, ніж чоловіків (головна причина — їх більше на обліку в центрах зайнятості).

Рівні освіти респондентів-безробітних у м. Києві та Київській області відрізнялися (рис. 1—2).

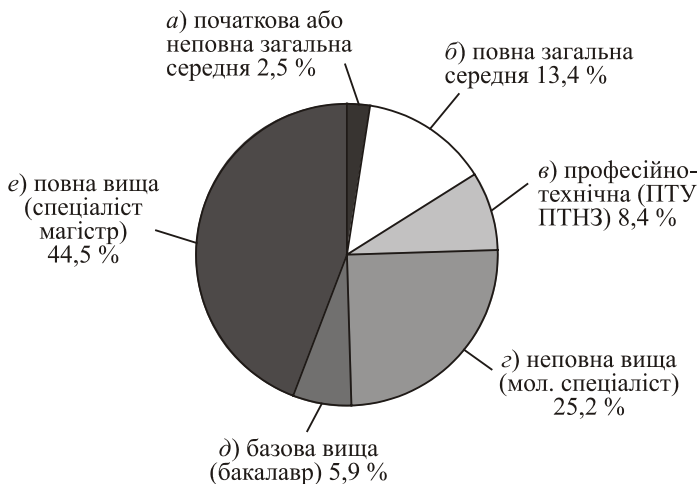

Рис. 1. Рівень освіти респондентів-безробітних м. Києва до проходження професійного навчання за направленням центрів зайнятості

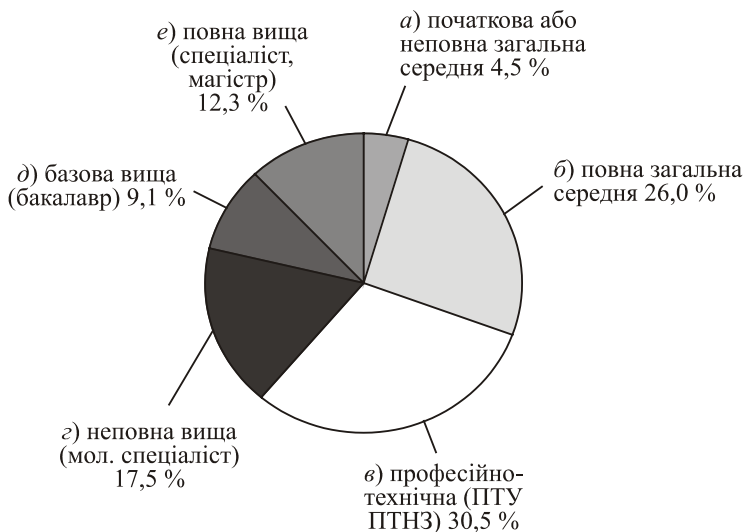

Рис. 2. Рівень освіти респондентів-безробітних Київської області до проходження професійного навчання за направленням центрів зайнятості

Як бачимо, у столичній області здебільшого направляються на профнавчання особи з професійно-технічною та середньою освітою, а в м. Києві — з вищою освітою.

Ми виявили позитивне ставлення безробітних до навчання та їхній оптимізм щодо можливості працевлаштування за отриманою професією. Так, 88,1 % респондентів-безробітних м. Києва і 84,2 % респондентів-безробітних Київської області вважають, що професійне навчання допоможе їм у працевлаштуванні.

Заслуговують на увагу дані щодо самооцінки безробітними власної професійної компетентності та зацікавленості навчанням, професією. З безробітних м. Києва, які дали відповідь на запитання, 77,9 % вважають, що отримана професія (програма навчальних курсів) повністю відповідає їхнім здібностям або швидше відповідає, ніж не відповідає (у області результат ще кращий — 84,4 %). Щодо відповідності інтересам, то в м. Києві та Київській області було отримано однаковий результат — 87,0 % опитаних вважають, що навчання, отримана професія швидше відповідає їхнім інтересам, ніж не відповідає або відповідає повністю.

Проаналізуємо за допомогою табл. 2 систему мотивації безробітних до проходження професійного навчання.

Таблиця 2

**АНАЛІЗ МОТИВАЦІЇ БЕЗРОБІТНИХ
ДО ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ (ЗАПИТАННЯ 11)**

Варіанти відповідей	Кількість відповідей	
	Київ	Київська обл.
Всього	165	200
а) бажання отримати професію, яка відповідатиме моїм здібностям чи інтересам	31	47
б) є мета отримати постійну оплачувану роботу	49	66
в) завдяки професійному навчанню сподіваюсь працевлаштуватись на високооплачувану роботу	39	44
г) бажання отримувати нові знання та формувати вміння	39	34
д) мотив навчання — нові знайомства	1	2
е) необхідність чим-небудь зайнятися під час безробіття	2	2

Варіанти відповідей	Кількість відповідей	
	Київ	Київська обл.
є) інше, в тому числі:	4	5
власний бізнес та (або) створення робочих місць	2	х
розширення світогляду	1	х
знання ПК необхідні для професійної діяльності	1	х
власний бізнес та (або) створення робочих місць	х	3
підвищити кваліфікацію в сфері бухгалтерії	х	1
поєднати інтереси та здібності	х	1

Зауваження: у запитанні щодо мотивацій до навчання (№ 11) не було окремого пункту, який би стосувався намірів безробітного стати підприємцем.

Детальний аналіз мотивації безробітних м. Києва до проходження профнавчання вказує на головний мотив — мати постійну оплачувану роботу (49 осіб); наступними йдуть мотиви до нових знань та вмінь, а також до високооплачуваної роботи (по 39 осіб); мотив отримати професію, яка відповідатиме здібностям та інтересам (31 осіб). Інші варіанти відповідей: мотив навчання — нові знайомства (1 особа); необхідність чим-небудь зайнятися під час безробіття (2 особи); інші мотиви (4 особи)

Безробітні Київської області вказують на такі головні мотиви до проходження професійного навчання: отримати постійну оплачувану роботу (66 особи); отримати професію, яка відповідатиме здібностям чи інтересам (47 осіб); високооплачувана робота (44 особи); бажання отримувати нові знання та формувати вміння (34 особи). Інші відповіді: мотив навчання — нові знайомства (2 особи); необхідність чим-небудь зайнятися під час безробіття (2 особи); інші мотиви (5 осіб)

Важливе значення для безробітних має рівень очікуваного доходу, який вони сподіваються отримувати після профнавчання та працевлаштування. По м. Києву було отримано 102 змістовні відповіді щодо розміру отриманого доходу безробітними перед безробіттям та величини очікуваного доходу після влаштування на роботу; по області отримано 113 таких відповідей (табл. 3—4). Змістовними вважалися відповіді, в яких безробітний вказав свою професію та середній розмір місячного доходу перед безробіттям.

Таблиця 3

**СЕРЕДНЬОМІСЯЧНИЙ ДОХІД ПРАЦІВНИКІВ ПЕРЕД РЕЄСТРАЦІЄЮ
В ЦЕНТРАХ ЗАЙНЯТОСТІ м. КИЄВА ТА РОЗМІР ОЧІКУВАНОГО НИМИ
ДОХОДУ ПІСЛЯ ПРОФНАВЧАННЯ (ЗАПИТ. 5,16)**

	Величина середньо- місячного доходу перед реєстрацією, грн.	Очікуваний безробіт- ними розмір місячного доходу, грн.
Середнє арифметичне	1893,2	2287,5
Середнє арифметичне без врахування двох максималь- них значень (10000, 20000 грн)	1631,1	2183,3

Очікуваний приріст доходів безробітних м. Києва після про-
ходження ними професійного навчання в середньому становить:

$$2183,3 \div 1631,1 \cdot 100 - 100 = 33,9 \% .$$

Середній очікуваний розмір місячного доходу серед усіх, хто
пройшов профнавчання (у тому числі й ті особи, які не вказали
свої професії або не працювали до безробіття), — 2401,7 грн.
Якщо не враховувати максимальне значення, що виділяється з
усієї маси відповідей (10000 грн), то середній розмір очікуваного
доходу — 2331,3 грн.

Із цих безробітних 24 чоловіки раніше працювали на керівних
посадах. Середня величина (без врахування двох максимальних)
місячного доходу управлінських кадрів до реєстрації у центрах
зайнятості дорівнювала 1990,9 грн, що вище від середнього до-
ходу всіх респондентів-безробітних м. Києва на 22,1 %. Очікува-
ний для цих безробітних розмір середньомісячного доходу ста-
новив 2789,5 грн, що вище від згаданої нами величини
очікуваного доходу всіма безробітними (2331,3 грн) на 19,7 %.

Таблиця 4

**СЕРЕДНЬОМІСЯЧНИЙ ДОХІД ПРАЦІВНИКІВ ПЕРЕД РЕЄСТРАЦІЄЮ
В ЦЕНТРАХ ЗАЙНЯТОСТІ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ ТА ВЕЛИЧИНА
ОЧІКУВАНОГО НИМИ ДОХОДУ ПІСЛЯ ПРОФНАВЧАННЯ (ЗАПИТАННЯ 5,16)**

	Розмір середньомісячного доходу перед реєстрацією, грн	Очікуваний безробітними середній розмір місячного доходу, грн
Середнє арифметичне	738,5	1140,9

Очікуваний безробітними Київської області приріст їхніх доходів після проходження професійного навчання в середньому становить:

$$1140,9 \div 738,5 \cdot 100 - 100 = 54,5 \, \%$$

Отже, безробітні Київської області після закінчення профнавчання та працевлаштування сподіваються на суттєвіший приріст доходів, порівняно з безробітними м. Києва, хоча за абсолютною величиною безробітні м. Києва сподіваються отримувати вищий дохід, ніж жителі області. Середній очікуваний розмір місячного доходу безробітних Київщини, серед усіх, хто пройшов профнавчання (у тому числі й ті особи, які не вказали своєї професії або не працювали до безробіття) — 1267,6 грн. Якщо ж відкинути максимальне значення, що виділяється з усієї маси відповідей (17675 грн), то середній розмір очікуваного ними доходу — 1152,4 грн.

Із безробітних-респондентів області лише 13 чоловік раніше працювали на керівних посадах. Середнє арифметичне їхнього середньомісячного доходу до реєстрації в центрах зайнятості було рівним 793,1 грн, а величина очікуваного доходу — 1163,6 грн. Ми бачимо, що ця категорія громадян отримувала вищий дохід, порівняно з усіма безробітними і сподівається й після працевлаштування заробляти більше.

Виявлені в ході проведеного нами соціологічного дослідження тенденції бажано враховувати при направленні безробітних на профнавчання.

Що стосується проблем професійного навчання та побажань безробітних м. Києва, то за результатами анкетування 47 осіб або 38,2 % не вказали на наявність будь-яких проблем в організації професійного навчання. Також ми не можемо зробити висновок про незадовільну організацію викладання навчальних курсів та про об'єктивно низький професійний рівень викладачів у певних закладах, оскільки чисельність скарг незначна, а також немає повторень відповідних курсів в одному й тому ж навчальному закладі.

Жоден із 123 безробітних, які добровільно заповнювали анкети, не зробив зауважень щодо морального рівня викладачів, що є позитивним явищем.

Ніхто з безробітних-респондентів м. Києва в анкетах не скаржиться на складність навчального матеріалу, що свідчить про досить доступний рівень програм та допустиму методику викла-

дання. Але є зауваження про недостатню «глибину» навчального матеріалу та короткий термін навчання, що призводить до поверхневих знань, які здобувають безробітні.

Незручний час для навчання відмітили 9 осіб із 123, що становить 7,3 %. Зрозуміло, що всім безробітним догодити не можна було, однак можна поради́ти організаторам навчальних курсів м. Києва проводити внутрішнє опитування безробітних щодо можливості зміни розкладу занять з метою перенесення часу початку та закінчення занять на зручніший час.

Безробітні-респонденти Київської області (8 осіб) відмітили складність навчального матеріалу, що очевидно пов'язано з їхнім у середньому нижчим (порівняно з респондентами м. Києва) рівнем освіти, але керівники навчальних баз та центри зайнятості повинні слідкувати за змістом навчальних програм, щоб вони відповідали принципу доступності для слухачів. 46 осіб із 114 або 40,4 % від респондентів Київщини (у Переяслав-Хмельницькому РЦЗ на це питання не відповідали взагалі, тому 40 анкет у цьому випадку виключаємо) не вказали на наявність будь-яких проблем в організації професійного навчання.

Найчастіше безробітні столиці та Київської області, які пройшли профнавчання, вказували на проблему, пов'язану з віддаленістю місця навчання, тому бажано оптимізувати мережу навчальних баз. Центри зайнятості та керівники навчальних баз повинні враховувати та вирішувати й інші проблеми безробітних, які виникають під час навчання, щоб підвищити його соціально-економічну ефективність.

Запитання анкети № 19 було сформульоване в емоційно-психологічному напрямку з метою виявлення різних підходів людей до оцінки результатів навчання, у тому числі, прагматичного підходу.

Головним чинником задоволеності профнавчанням безробітних м. Києва був сам процес навчання — 83 особи або 70,3 % від чисельності осіб, які дали відповіді; спілкування з викладачами та слухачами — 66 осіб (55,9 %); результат, отримання професії — 34 особи або 28,8 %. Чотири інших відповіді: «впевненість», «досвід підвищення кваліфікації», «поглиблення знань», «тренінги».

Безробітні Київської області назвали такі чинники задоволеності профнавчанням: сам процес навчання — 96 осіб або 63,6 % від чисельності осіб, які дали відповіді; спілкування з викладачами та слухачами — 59 осіб (39,1 %); результат, отримання професії — 54 особи або 35,8 %. Серед трьох інших відповідей такі:

«розповідали і помагали з питаннями по організації підприємницької діяльності та законодавства, давали корисні поради»; «спілкування з однокласниками, загальна зацікавленість навчанням»; «все сподобалось».

Організація професійного навчання безробітного дорослого населення повинна враховувати суттєві відмінності від навчання молоді: рівень освіти, вікові особливості, робочий досвід тощо. Для виявлення регіональних, професійних відмінностей між безробітними, особливостей їхньої мотивації, в тому числі й матеріальної, для з'ясування проблем професійного навчання, які пов'язані з розташуванням підприємств, організацій і закладів навчальної бази та методикою навчання, необхідно проводити опитування безробітних.

За допомогою дослідження ми з'ясували, що переважна більшість безробітних, які проходять професійне навчання за направленням державної служби зайнятості задоволена результатами навчання, сподівається працевлаштуватись і отримувати дохід, величина якого вища, ніж була перед реєстрацією в центрах зайнятості.

За підсумками анкетування безробітних, які пройшли професійне навчання, стало зрозумілим, що для подальших досліджень доцільно розробити три анкети для трьох різних видів навчання (первинна підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації).

Література

1. Анішина Н., Плішка Т. Мотивація безробітних до проходження професійного навчання // Україна: аспекти праці. — 2004. — № 3. — С. 30—34.
2. Воробьев Л. Переобучение безработных — курс на эффективность // Человек и труд. — 2005. — № 12. — С. 51—52.
3. Маршавін Ю. М. Шляхи підвищення ефективності професійного навчання безробітного // Актуальні проблеми професійної орієнтації та професійного навчання безробітних. — Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції / Упорядник В. Є. Скульська. — К.: ІПК ДСЗУ, 2006. — С. 310—322.
4. Скульська В. Є. Сучасний стан професійної орієнтації та професійного навчання безробітних: результати дослідження // Актуальні проблеми професійної орієнтації та професійного навчання безробітних. — Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції / Упорядник В. Є. Скульська — К.: ІПК ДСЗУ, 2006. — С. 149—155.